

РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА
МИНИСТЕРСТВО ЗА ОБРАЗОВАНИЕ И НАУКА
Биро за развој на образованието
(СКОПЈЕ) 1

Примено:	02.10.2008		
Орг. единица	Број	Примок	Вредност
02	0515		

**НАСТАВНИ ПРОГРАМИ ЗА I ОДДЕЛЕНИЕ
ДЕВЕТТОДИШНО ОСНОВНО ОБРАЗОВАНИЕ
ЗА УЧЕНИЦИТЕ СО ОШТЕТЕН ВИД**

Карактеристики на децата со оштетен вид

Стручно-научните согледувања укажуваат на тоа дека првите седум години од животот на човекот се фундамент за воспитувањето и образованието на секоја индивидуа, а особено за децата со оштетен вид.

Сетилото за вид има многу важна улога во развојот и секојдневните активности на децата така што оштетувањето на видот (во зависност од времето на јавувањето и степенот на оштетувањето) може да предизвика појава на одредени тешкотии во психичкиот и физичкиот развој.

Популацијата на лицата со оштетен вид е многу хетерогена бидејќи опфаќа различни видови оштетувања и тоа како квалитативни, така и квантитативни. Во стручната литература се среќаваат различни дефиниции за оштетувањето на видот во зависност од различните аспекти и тоа:

- од аспект на ориентацијата во просторот - дефиницијата на ориентационото слепило;
- од педагошки аспект - дефиницијата на слепилото во педагошка смисла;
- од економски аспект - дефиниција на слепилото во поглед на избор на занимањата.

Најголеми согласувања се постигнати во поглед на дефиницијата од ориентациониот аспект на слепилото која гласи: Слепи во ориентационата смисла се сметаат потполно слепи лица, потоа лица кои имаат остаток на видот колку да разликуваат светло од темно, но не можат да распознаваат контури на предмети и лица со таков остаток на видот кој не е доволен за распознавање на прстите пред темна позадина на растојание од еден метар.

Како критериум најчесто се применува остаток на видот од 4%, додека при дефинирање на слепилото од педагошки и економски аспект како критериум се зема остатокот на видот од 4% до 10%.

Дефинициите за слабовидноста, исто така, поаѓаат од различни аспекти: медицински, педагошки, психолошки и др. Границата на слабовидноста се одредува на различни начини.

Слабовидноста се дефинира со квантитативната вредност на остријата на видот на подобро око со корекција. Оваа дефиниција го зема предвид медицинскиот аспект на проблемот, додека офталмолозите ја нагласуваат важноста на другите карактеристики на видот како што се: квалитетот на видот за близина и далечина, способноста за разликување на боите и друго.

Некои автори во дефинирањето на слабовидноста го земаат предвид степенот на зачуваност на остријата на видот и начинот на перципирање на наставниот материјал. Според тоа постојат следните групи на слабовидност:

1. Слепи и практично слепи деца со острина на видот од 0 до 0,04 со корекција со помош на очила на подобро око. Тие во наставната работа се потпираат на тактилно-слушната перцепција и согласна тоа го користат Брајовото писмо.

2. Слабовидни деца со острината на видот од 0,05 до 0,09 со корекција на подобро око. Видот кај овие деца е нестабилен и при неповолни услови се влошува. Заради тоа им е потребен режим на намалено оптоварување на видот.

3. Слабовидни деца со оштетен вид од 0,1 до 0,4 со корекција на подобро око. За овие деца се потребни специјални педагошки услови.

4. Деца со општеување на видот од 0,4 до 0,5 и повеќе, со корекција на подобро око, кои може да се образуваат и во редовни училишта со помош на стручно лице - дефектолог.

Светската здравствена организација ја утврдила дефиницијата на слепилото и слабовидноста според која:

- За слепо се смета лице кое на подобро око, со корекција, има острината на видот од 0,05 или помалку, како и лице со централно стеснување на видното поле помало од 10° , под услов губењето на видната функција да е дефинитивно и не може да се поправи со медикаменти или хируршки зафати.

- За слабовидно се смета лице кое на подобро око со корекција има острината на видот помеѓу 0,05 и 0,3, под услов да е дефинитивно намалувањето на видната способност.

Вра основа на критериумите на Светската здравствена организација прифатена е поделбата на слепи и слабовидни лица во пет категории:

Првата категорија визуелно хендикепирани ја сочинуваат слабовидни лица со корективна острината на подобро око помеѓу 0,3 и 0,1.

Втората категорија визуелно хендикепирани ја сочинуваат слабовидни лица чија коригирана острината на видот на подобро око изнесува од 0,1 до 0,05.

Третата категорија визуелно хендикепирани ја сочинуваат слепи лица чија коригирана острината на видот на подобро око е 0,05 до 0,02, односно видното поле, без оглед на видната острината, е централно стеснето на 5° до 10° .

Четвртата категорија визуелно хендикепирани ја сочинуваат слепи лица чија коригирана острината на видот на подобро око е помеѓу 0,02 и осетот за светлина, односно чие видно поле, без оглед на видната острината, е централно стеснето на помалку од 50° .

Петтата категорија ја сочинуваат слепи лица без видна функција, односно без способности за перцепција на светлината (амавросис).

Во секојдневната практика со децата со оштетен вид се забележуваат одредени тешкотии во развојот, како што се на пример: недоволна развиеност на моториката, недоволна развиеност на преостанатите сетила, неадекватни претстави за предметите и појавите во објективната стварност и др. Општетувањата на визуелниот анализатор имплицира постоење на специфични особини на визуелната и тактилната перцепција. Со обезбедување

соодветни услови и адекватна наставни средства на децата со оштетен вид ќе им се овозможи образование и воспитание како и на нивните вреници со нормален вид.

ДИДАКТИЧКИ НАСОКИ

Развојот на децата со оштетен вид се одвива според истите законитости на развојот како и кај децата што гледаат, но постојат разлики и варијации кои се однесуваат, главно, на брзината и темпото на нивниот развој. Темпото на стекнување одредени вештини и способности кај децата со оштетен вид е побавен, а варирањето во брзината на развојот е поголемо отколку кај децата кои гледаат.

Во развојот на слепите деца може да се истакаат три особености.

Првата специфичност се базира на забележителниот забавен развој на моториката како резултат на недоволната активност, пасивноста, неправилниот воспитување и стравот од можни повреди. Овие причини предизвикуваат и забавеност во создајната сфера. Повеќето надворешни впечатоци слепите деца ги добиваат преку допирот што, пак, доведува до стекнување ограничен обем на примени впечатоци за објективната стварност, го ограничува полето на дејствување, го намалува бројот на дразбите и тоа станува нивна специфичност.

Втората специфичност во развојот е дека периодите на развојот на слепите деца не се совпаѓаат со периодите на развој на децата кои гледаат. До несовпаѓање во развојот на едниите и другите доаѓа поради тоа што на слепите деца им претстои пронаоѓање на свои начини за запознавање со предметите кои ги окружуваат, што не е случај со децата кои гледаат. Се додека слепото дете не изгради начин на компензација на слепилото, начинот на запознавање на реалните предмети во ограничена основа, добиените претстави од надворешниот свет ќе бидат непотполни, фрагментарни и детето ќе се развива забавено. Затоа пред наставниците-дефектолози се поставува задачата да им помогнат на слепите деца во пронаоѓањето на начините на перцепирање на предметите по пат на сетилото за допир, сетилото за слух и да ги оспособуваат да ги проценуваат надворешните впечатоци кои ги примаат.

Третата специфичност е диспропорционалноста која се манифестира во тоа што функциите кои се помалку оштетени (говорот, мислењето итн.) се развиваат побрзо, иако на посебен начин, додека другите функции се развиваат побавно (моториката, согледувањето на просторот и др.). Диспропорционалноста е предизвикана со недоволните перцепции и отсуството на компензаторните можности.

Внатрешниот свет на слепото дете се формира врз основа на впечатоците добиени преку преостанатите сочувани анализатори, од кои најважна е раката. Но, самиот процес на перципирање по пат на сетилото за допир во потполност поинаку се формира од процесот на визуелната перцепција. Овој процес се одликува со забавеност во перципирањето. Важно е да се води сметка за тоа дека слепото дете многу впечатоци прима преку останатите сетила и, иако тие адекватно ги одразуваат својствата на перципираните предмети, карактерот на тие претстави е поинаков. За да му овозможите на слепото дете некои предмети да станат негова сопственост неопходно е (по исклучувањето на аудитивните претстави) тоа да дојде во контакт со тие предмети. Тоа особено се однесува на впечатоците добиени по пат на сетилото за допир (по тактилен пат).

Знаењата за предметите кај слепите деца се повеќе шематски, често не ги содржат нивните битни, карактеристични особини. Децата ги издвојуваат споредните особини, точни само во одредена ситуација и затоа при препознавањето на реалните предмети од окружувањето тие прават грешки. Грешките се поврзани и со тоа што формирајќи ја сликата за предметите според ограничен број обележја, слепите деца воопштуваат без доволна анализа на другите особини на предметите. Предметите со кои слепите деца се запознале, но со кои практично не работеле, тешко ги препознаваат.

Слепите деца ги осознаваат предметите дел по дел, односно прво со анализа, а потоа со синтеза. Исклучок е осознавањето на ситни мали предмети кои можат да се опишат наеднаш. На слепите деца за осознавање на предметите на таков начин им е потребно повеќе време. Покрај тоа неопходно е детално и на нив достапен начин, да им се даде дополнително усно објаснување, упатства и податоци кои се однесуваат на предметите.

Воопшто во работата со учениците (слепи и слабовидни) е потребно постојано усно обраќање, објаснување, разговор и проверка на разбраното по пат на прашања.

Кај слепите деца најмногу се развива слухот. Воочувањето на звукот, споредувањето на звуците и воспоставување на точен однос на звуците со предметите, ни кажува за величината не само да се слушаат звуците, туку и да се сфатат и да се проценат. Тоа ги потврдува големите можности на користењето на слухот во сфаќањето на реалните предмети.

Во воспитно-образовната работа со слепите деца се наметнува потребата од синхронизирано, складно користење на слухот, тактилното сетило, сетилата за мирис и вкус заради неопходната потреба од дефинирање на предметите, а, исто така, за потребата претставите да добијат полисензорен карактер. Заради тоа за нормален развој на мислењето на слепите деца наставниците-дефектолози треба да овозможат на секој ограничен број на облици при тактилната или слушната перцепција да дадат осмислување на секое обележје и логичко припаѓање на објектот. Притоа треба да се има предвид дека важен предуслов за развој на мислењето е збогатувањето на сензорното искуство кое е условено од искуството.

Движењето на слепите и слабовидните деца е ограничено уште од самото раѓање, од моментот кога ќе почнат да се движат. Овие деца, главно, се задржуваат во потесен простор и мируваат. Некои нивни движења се многу сиромашни, делуваат нескладно делумно и порад неможноста да ги имитираат движењата на останатите од окружувањето. Заради тоа им е потребна помош во совладувањето на движењето и тоа организирано, смислено и плански (во секојдневното оспособување за сигурно и самостојно движење и снаоѓање во просторот).

Овие содржини од перипатологјата ги реализира исклучиво дефектолог-наставник (тифлопедагог). Снаоѓањето и движењето се принципи кои мора да бидат присутни (применувани) во сите училишни активности.

Од техничките и наставните помагала особено важно е да се обезбедат:

1. прашка табла и шило за пишување;
2. машина за пишување со Брајово писмо;
3. математички апарат за слепи;
4. прибор за рельефно тактилно цртање и геометрија;
5. касетофон за читање звучни книги;
6. географска рельефна карта за слепи;
7. прибор за подготовка за читање и пишување со Брајовото писмо;
8. модел на Брајова шесточка;
9. Брајова букварка;
10. метар за слепи;
11. бел стап;
12. хартија за пишување со Брајово писмо;
13. пластелин, глинамог и други апликативни материјали.

Меѓу принципите за работа со слепите ученици посебно важен е принципот за тактилно перципирање што подразбира учење по пат на непосредно тактилно перципирање, потоа принципите на индивидуализација и на свесна активност, што подразбира максимална ангажираност на слепото дете во поимањето на конкретниот материјал и тоа со сите преостанати сетилга, вклучувајќи ги преостанатиот вид доколку го има, слухот, мирисот, вкусот и кинестетичките осети. Исто така, наставникот-дефектолог треба да обезбеди за секоја наставна содржина адекватни наставни средства за перципирање во услови на слепило (природни предмети, модели, макети, релјефни цртежи, релјефни слики, Брајови текстови, звучни книги). Наставните средства не смеат да бидат пренатрупани со поединости (детали), со соодветна големина за да бидат достапни за тактилно перципирање. Овие наставни средства треба да служат како извор на знаење па затоа треба да ги содржат сите битни карактеристики на реалните предмети.

Слабовидните деца без оглед на степенот на оштетувањето на видот, во сите активности го користат преостанатиот вид. Заради редуцираното визуелно перципирање и недоволното искуство, кај слабовидните деца перцепциите, претставите и поимите се непотполни, недоволно јасни и често неадекватни. Така на пример, кај намалената видна острина одежната перципирањето на јасната слика на предметите, нивните контури и детали, кај стеснетото видно поле побавно и потешко се согледува предметот како целина итн. Но, и покрај тешкотиите, осознавањето на објективната стварност кај слабовидните деца се одвива претежно по визуелен пат со користење на аудитивните и тактилните потенцијали соодветно на степенот на оштетувањето на видот. Кај слабовидните деца развојот на психичките функции не заостанува зад развојот на децата со нормален вид. Говорот кај овие деца треба да се усовршува со што е можно повеќе конкретни претстави и поими, а голема улога притоа имаат наставните средства и материјали.

Слабовидните деца се служат со видно писмо, прилагодени учебници со зголемени букви и адаптирани слики и друг наставен материјал. Освен тоа потребно е да се обезбеди соодветно светло во училиницата. Треба да се внимава дневната светлина да не блеска со што ќе се избегне непотребен замор на очите.

Клупата на слабовидното дете е пожелно да биде дополнително осветлена од стандардната јачина (од 500 до 700 лукса) индивидуално, во зависност од степенот на слабовидност на ученикот, а на јачината на светлината може да се влијае и со соодветна боја на ѕидовите во училиницата.

Услови кои треба да се обезбедат во работата со слабовидните ученици се:

- клупа за слабовидни ученици чијашто површина може да се менува според потребите до 80 степени;
- учебниците и текстовите треба да се со зголемени букви;
- цртежите, сликите и останатиот прибор не смеат да содржат многу детали;
- при перципирањето на наставниот материјал потребно е слабовидните ученици да користат:
 - оптички помагала, како на пример лупи, очила и др.;
 - тетратките треба да бидат со дебели и пошироки линии;
- треба да се користат фломастери и моливи кои оставаат дебела трага;
- не се препорачува долготрајно набљудување;
- потребно е почесто менување на активностите.

